

תהליך הדד-קולוניזציה וגורל היהודים בארצות האסלאם

היסטוריה ממלכתי | שאלון 022261

מצגת לימוד לבגרות

שקף 1 מתוך 33

יחידה 1

הדה-קולוניזציה, גורל היהודים בארצות
האסלאם

יחידה 2

דה-קולוניזציה; גורל היהודים בארצות
האסלאם

יחידה 3

מקור — היהודים בארצות האסלאם

יחידה 4

תהליך הדה-קולוניזציה וגורל היהודים בארצות
האסלאם

יחידה 5

תהליך הדה-קולוניזציה וגורל היהודים בארצות
האסלאם

הדה-קולוניזציה, גורל היהודים בארצות האסלאם

יחידה 1

הדה-קולוניזציה, גורל היהודים בארצות האסלאם

1 א. מהו תהליך הדה-קולוניזציה

תהליך היסטורי של התפרקות האימפריות הקולוניאליות והמאבק לעצמאות של הקולוניות באסיה ובאפריקה. התהליך החל בין שתי מלחמות העולם, הגיע לשיאו בשנות החמישים והשישים של המאה ה-20, ומיצב מחדש את המפה המדינית ואת המערכת הפוליטית העולמית

2 ב. הגורם העיקרי שהשפיע על יציאת היהודים בארץ שעליה למד

התלמיד צריך להסביר מהו לדעתו הגורם העיקרי שהשפיע על יציאת היהודים בארץ שעליה למד, ולבסס את תשובתו על שתי עובדות היסטוריות

דה-קולוניזציה; גורל היהודים בארצות האסלאם

יחידה 2

השפעת מלחמת העצמאות

המלחמה הגבירה את המתח בין יהודים ובין מוסלמים ואת האיבה של הציבור המוסלמי כלפי היהודים, במיוחד במדינות שנלחמו נגד ישראל (מצרים, סוריה, עירק, לבנון). במדינות רבות פרצו פרעות נגד יהודים (מצרים, עירק, לוב, מרוקו) — יהודים נרצחו ונפצעו, רכושם נבזז, חנויות ובתים של יהודים הועלו באש, בתי כנסת נבזזו

ההשפעה של הקמת מדינת ישראל

רוב היהודים בארצות אלה קיבלו בהתלהבות את הקמת המדינה, דבר שהוביל להחרפה נוספת במתיחות בין מוסלמים ליהודים.

ביוני 1946 ובספטמבר 1947 כונסו שתי ישיבות של הוועדה המדינית של הליגה הערבית ובהן הוחלט לפגוע ביהודים שחיו במדינות ערב באמצעות שלילת אזרחותם, החרמת רכושם ועוד.

בשל החשש לגורלם בחרו יהודים רבים להגר. חלקם היגרו לאירופה ולאמריקה ורובם עלו לישראל. ממשלת ישראל נקטה מדיניות של "חיסול גלויות" בשל החשש לחיי היהודים, והעלתה קהילות שלמות של יהודים

השפעת מלחמת סיני ומלחמת ששת הימים

הידרדרות במצב היהודים במצרים בעקבות מלחמת סיני הביאה להגירת מרבית היהודים שנותרו בה, פרעות בלוב (1967) הביאו לעזיבת מרבית היהודים שנותרו בה.

(התלמיד צריך להדגים את ההשפעה של אחד מן הגורמים שהסביר על היהודים במדינה שלמד עליה)

מקור — היהודים בארצות האסלאם

יחידה 3

1 היהודים מבוססים מבחינה כלכלית. בקטע

"תופסים חלק גדול של סחר הארץ"

2 היהודים מעורים היטב בחברה. בקטע

"... תופסים מעמד חשוב"; "מהווים
שליש מאוכלוסיית הבירה"; הם
"מאפיין בולט של העיר"; "נחשב
[...] כאדם מוצלח מאוד"; "ביחסים
הטובים הקיימים בין יהודי עירק
ועמיתיהם האזרחים"

1 רבים מהם בעלי השכלה גבוהה. בקטע

"מייצגים שיעור יותר גדול של משכילים מאשר המוסלמים".
ישנה חשדנות כלפי היהודים, נאמנותם לעירק עומדת
למבחן בעיני הציבור העירקי.
התעוררות השאיפה לאחדות כלל ערבית (פאן ערביזם) -
שאיפה זו הביאה לאיחוד הכוחות למאבק בציונות ולעוינות
כלפי היהודים בארצות האסלאם

2 נאמנותם של היהודים ללאומיות האלג'יראית מוטלת בספק

"הם עדיין לא התגברו על מבוכתם מצפונם ולא בחרו
לאיזה כיוון לפנות".
הדגשת "שתיקתו של הרב הראשי האלג'יראי", והצגתה
באור שלילי באמצעות יצירת ניגוד בינה ובין "הגישה
המעודדת והאמיצה של הארכיבישוף שגינה את האי־צדק
הקולוניאלי".
הקהילה היהודית נדרשה לבחור צד ו"לגנות בלי היסוס את
המשטר הקולוניאלי", שאם לא כן היא עתידה להיראות
"כמי שעברה באופן סופי לשורות האויב".

נאמנותם של היהודים ללאומיות האלג'יראית מוטלת בספק - המשך
במכתב יש ביטוי להתערערת הביטחון הבסיסי של היהודים באלג'יריה

תהליך הדה-קולוניזציה וגורל היהודים בארצות האסלאם

יחידה 4

1 השפעה של מלחמת העצמאות

המלחמה הגבירה את המתח בין יהודים ובין מוסלמים ואת האיבה של הציבור המוסלמי כלפי היהודים, בייחוד במדינות שנלחמו נגד ישראל (מצרים, סוריה, עירק, לבנון). במדינות רבות פרצו פרעות נגד יהודים (מצרים, עירק, לוב, מרוקו) – יהודים נרצחו ונפצעו, רכושם נבזז, חנויות ובתים של יהודים הועלו באש, בתי כנסת נבזזו

2 השפעה של הקמת מדינת ישראל

רוב היהודים בארצות האלה קיבלו בהתלהבות את הקמת המדינה, דבר שהוביל להחרפה נוספת במתיחות בין מוסלמים ליהודים. ביוני 1946 ובספטמבר 1947 כונסו שתי ישיבות של הוועדה המדינית של הליגה הערבית, ובהן הוחלט לפגוע ביהודים שחיו במדינות ערב באמצעות שלילת אזרחותם, החרמת רכושם ועוד

השפעה של מלחמת סיני ומלחמת ששת הימים
הידרדרות במצב היהודים במצרים בעקבות מלחמת סיני, פרעות בלוב
(1967)

תהליך הדה-קולוניזציה וגורל היהודים בארצות האסלאם

יחידה 5

1 ההשפעה של מלחמת העצמאות

המלחמה הגבירה את המתח בין יהודים ובין מוסלמים ואת האיבה של הציבור המוסלמי כלפי היהודים, בייחוד במדינות שנלחמו נגד ישראל (מצרים, סוריה, עירק, לבנון). במדינות רבות פרצו פרעות נגד יהודים (מצרים, עירק, לוב, מרוקו) – יהודים נרצחו ונפצעו, רכושם נבזז, חנויות ובתים של יהודים הועלו באש, בתי כנסת נבזזו

2 ההשפעה של מלחמת סיני ומלחמת ששת הימים

הידרדרות במצב היהודים במצרים בעקבות מלחמת סיני, פרעות בלוב (1967)

1 גורם אידאולוגי

התפתחות תודעה לאומית עצמית של העמים המקומיים בארצות הכיבוש בהשפעת רעיונות הדמוקרטיה והליברליזם והזכות להגדרה עצמית שלמדו מן המעצמות הכובשות, ואימוץ רעיונות אלה כדי להשתחרר מן המעצמות

2 גורם כלכלי

המשבר הכלכלי הקשה של המעצמות הקולוניאליות (בריטניה וצרפת) בעקבות ההרס הגדול של מלחמת העולם השנייה; עלות החזקת השלטון הקולוניאלי, הצבא והמנהל הפכה לנטל כבד מדי על כלכלתן של מעצמות אלו, והן העדיפו להשקיע את המשאבים בשיקומן הפנימי

1 גורם פוליטי

שינוי במאזן הכוחות העולמי לאחר מלחמת העולם השנייה – עליית שתי מעצמות על חדשות (ארצות הברית וברית המועצות) שהתנגדו לקולוניאליזם מסיבות אידאולוגיות ואינטרסים פוליטיים (רצון להרחיב את אזורי ההשפעה שלהן), והחלשות המעצמות הקולוניאליות המסורתיות. דעת הקהל בארצות המערב הפכה לעוינת כלפי המשך השליטה בעמים אחרים

2 על פי קטע המקור

השפעת הסכסוך הישראלי-ערבי ומלחמת העצמאות ("בגלל המלחמה הזאת נפגעה הקהילה ונקלעה למצב שאין לקנא בו", "הפסקת הקרבות לא שמה קץ לסבלותיה"). המלחמה גרמה לממשלות ולציבור בארצות האסלאם לזהות את היהודים המקומיים עם מדינת ישראל, לראות בהם אויבים ובוגדים, ולהטיל עליהם הגבלות ורדיפות

תהליך הדד-קולוניזציה וגורל היהודים בארצות האסלאם - המשך

1 גורמים נוספים (על פי מה שלמד)

תהליך הדד-קולוניזציה ועזיבת המעצמות האירופיות. היהודים שנתפסו כבעלי ברית של השלטון הקולוניאלי איבדו את הגנתו ונשארו חשופים מול הרוב הלאומני הערבי; עליית הלאומיות הערבית והתגברות האנטישמיות המקומית; פעילות התנועה הציונית (שליחים מהארץ, עידוד עלייה, הקמת המחתרת היהודית) שעוררה את חמת השלטונות

2 דרך תגובה נוספת (על פי מה שלמד)

עלייה המונית למדינת ישראל (עלייה חוקית במבצעים כמו "עזרא ונחמיה" או "מרבד הקסמים", וכן עלייה חשאית/בלתי חוקית דרך מדינות שלישיות)

3 שער העיתון הסובייטי "קרוקודיל", 1960 - אפריקה

קרדיט: שאלון 2261

קריקטורה סובייטית על הדה-קולוניזציה

מה רואים?

קריקטורה מהשבועון הסובייטי "קרוקודיל", גיליון 25 מ-1960: דמות אפריקאית גדולה עם כלי ארוך ודמויות קטנות מתחתיה. תוויות בצד: "צועד באפריקה", "10 בספטמבר 1960", "החוצה!", "ВЫБРАТНЕСЬ", "ציור: י. סמינוב".

(קרוקודיל, גיליון 25, המסלנה הקומניסטית של ברית המועצות, 10 בספטמבר 1960)

קרדיט: Krokodil No. 25, 1960; נספח לשאלון 022261, שאלה 10

השאלה המקורית

10. מקור — היהודים בארצות האסלאם

א. לפניך קטע מקור ממכתב ששלחה הפל"ן (FLN), שהייתה תנועת השחרור הלאומית של אלג'יריה, אל הקהילה היהודית באלג'יריה בשנת 1956.

"האלג'יראים ממוצא יהודי עדיין לא התגברו על מבוכת מצפונם וגם לא בחרו באיזה כיוון לפנות. הבה נקווה שהם ילכו ברובם בדרך של אלה שנענו לקריאתה של המולדת הנדיבה, תמכו במהפכה וכבר תבעו בגאווה את לאומיותם האלג'ירית. חרף שתיקתו של הרב הראשי של אלג'יר, המנוגדת לגישתו המעודדת של הארכיבישוף [איש דת בכיר בנצרות], שקם באומץ ובפומבי נגד הזרם וגינה את האי־צדק הקולוניאלי, רובם הגדול של האלג'יראים נמנעו מלהתייחס אל הקהילה היהודית כמי שעברה באופן סופי לשורות האויב.

[...]

משום שהפל"ן [תנועת השחרור הלאומית של אלג'יריה], רואה ביהודים האלג'יראים בנים של מולדתנו, היא מקווה שמנהיגי הקהילה היהודית ינהגו בחוכמה ויתרמו לבנייתה של אלג'יריה חופשית שיש בה אחווה אמיתית. הפל"ן משוכנעת שהם יבינו שמחובתם ולטובת האינטרס הברור מאליו של כלל הקהילה היהודית, לחדול מלהישאר "מעל להמולה" [להימנע ממעורבות], ולגנות בלא היסוס את המשטר הקולוניאלי הצרפתי הגוסס ולהכריז על בחירתם בלאומיות האלג'ירית".

השאלה המקורית

- על פי מה שלמדת, הצג את ההשפעה של תהליך הדה־קולוניזציה על היהודים בארצות האסלאם החל בשנות הארבעים של המאה ה־20.
- הסבר כיצד השפעה זו באה לידי ביטוי במכתב של תנועת השחרור הלאומית של אלג'יריה. הבא שתי דוגמאות מן המכתב.
- (17 נקודות)
- ב.
- הסבר שני גורמים נוספים (מלבד תהליך הדה־קולוניזציה) שהשפיעו על גורל יהודי ארצות האסלאם משנות הארבעים של המאה ה־20 ועד סוף שנות השישים של המאה ה־20.
- תאר כיצד אחד מן הגורמים שהסברת השפיע על גורל היהודים במדינה שלמדת עליה.
- (16 נקודות)

תשובות מוצעות

- 10. מקור — היהודים בארצות האסלאם
- א. ההשפעה של תהליך הדה־קולוניזציה על היהודים בארצות האסלאם:
- התגברות המתח בין מוסלמים ליהודים משום שהיהודים נחשבו לתומכי המעצמה הקולוניאלית.
- התערעורת הביטחון הבסיסי של היהודים במדינות שהשתחררו מן השלטון הקולוניאלי משום שהשלטון הקולוניאלי דאג לביטחונם והגן עליהם מפני האוכלוסייה המקומית.
- התחזקות הזהות הלאומית במדינות אלה לוותה באימוץ של מאפיינים מוסלמיים ובשנאת זרים והכבידה על היהודים להשתלב בתהליך הדה־קולוניזציה.
- בעקבות התגברות המתיחות בין מוסלמים ליהודים פרצו בכמה מן המדינות פרעות של תושבי המקום ביהודים.
- כיצד השפעה זו באה לידי ביטוי במכתב של תנועת השחרור הלאומית של אלג'יריה:
- במכתב יש ביטוי להתגברות המתח בין ערבים מוסלמים ובין המיעוט היהודי באלג'יריה בעקבות תהליך הדה־קולוניזציה.
- דוגמאות:

התשובות מאוסף לא רשמי ולא אומתו מול מחווין משרד החינוך.

תשובות מוצעות

- נאמנותם של היהודים ללאומיות האלג'יראית מוטלת בספק: "הם עדיין לא התגברו על מבוכתם מצפונם ולא בחרו לאיזה כיוון לפנות".
- הדגשת "שתיקתו של הרב הראשי האלג'יראי", והצגתה באור שלילי באמצעות יצירת ניגוד בינה ובין "הגישה המעודדת והאמיצה של הארכיבישוף שגינה את האי-צדק הקולוניאלי".
- הקהילה היהודית נדרשה לבחור צד ו"לגנות בלי היסוס את המשטר הקולוניאלי", שאם לא כן היא עתידה להיראות "כמי שעברה באופן סופי לשורות האויב".
- במכתב יש ביטוי להתערערות הביטחון הבסיסי של היהודים באלג'יריה.
- דוגמה: אל הקריאה לתמוך במהפכה הלאומית נלווה איום מרומז כלפי היהודים "שמחובתם ולטובת האינטרס הברור מאליו של כלל הקהילה היהודית".
- בספרי הלימוד: היי סקול 2, עמ' 192-194; לילך 2, עמ' 160-168; מט"ח 2, עמ' 142-144; רכס 2, עמ' 187-199; שזר 2, עמ' 142-143.
- ב. גורמים נוספים שהשפיעו על גורל היהודים בארצות האסלאם משנות הארבעים עד סוף שנות השישים של המאה ה-20:

התשובות מאוסף לא רשמי ולא אומתו מול מחווון משרד החינוך.

תשובות מוצעות

- מלחמת העצמאות.
- הקמת מדינת ישראל.
- התגברות הלאומיות בארצות אלה.
- תמיכת היהודים בתנועה הציונית והתגברות הפעילות הציונית בארצות אלה.
- מדיניות "חיסול גלויות" שנקטה מדינת ישראל – העלאת קהילות שלמות מארצות אלה לישראל.
- כיצד אחד מן הגורמים השפיע על גורל היהודים במדינה שלמדת עליה:
- התלמיד צריך לתאר.
- בספרי הלימוד: היי סקול 2, עמ' 191-196, 276-277; לילך 2, עמ' 160-168, 220; מט"ח 2, עמ' 142-147; רכס 2, עמ' 187-199, 280; שזר 2, עמ' 142-148.

תשובות מוצעות

- 12. תהליך הדהקולוניזציה וגורל היהודים בארצות האסלאם
- א. הסבר גורם אידאולוגי אחד, גורם כלכלי אחד וגורם פוליטי אחד לתהליך הדהקולוניזציה. (16 נקודות)
- ב. מלחמת העולם השנייה והקמת מדינת ישראל היו נקודות מפנה בתולדות הקהילות היהודיות בארצות האסלאם. נמק טענה זו באמצעות שתי עובדות היסטוריות. (17 נקודות)
- 12. תהליך הדהקולוניזציה וגורל היהודים בארצות האסלאם
- א. גורמים לתהליך הדהקולוניזציה:
- גורמים אידאולוגיים – התפתחות רעיון הלאומיות; התנגדות אידאולוגית של שתי מעצמות העל לקולוניאליזם המסורתי; התנגדות לקולוניאליזם בדעת הקהל בעולם.
- גורמים כלכליים – משבר כלכלי בבריטניה ובצרפת לאחר מלחמת העולם השנייה; ירידה ברווחיות המושבות.

תשובות מוצעות

- גורמים פוליטיים – שינוי ביחסי הכוחות בעולם והשפעת "המלחמה הקרה"; המאבק של התנועות הלאומיות בארצות שהיו תחת שלטון קולוניאלי; השפעת האו"ם; הקמת "הליגה הערבית"; השפעת מלחמת העולם השנייה על אזרחי הקולוניות.
- בספרי הלימוד: היי סקול 2, עמ' 159-164; לילך 2, עמ' 123, מט"ח 2, עמ' 132-133; רכס 2, עמ' 158-159; שזר 2, עמ' 115-116.
- ב. מלחמת העולם השנייה והקמת מדינת ישראל – נקודות מפנה בתולדות הקהילות היהודיות בארצות האסלאם:
- מלחמת העולם השנייה:
- הידיעות שהגיעו לארצות אלה בדבר מצבם של יהודי אירופה התפתחות המאבק למען הבית הלאומי, מגעים עם גורמים יהודיים שונים והימצאות פליטים יהודים מאירופה (במרוקו, אירן, טורקיה) הביאו להתעוררות התודעה הלאומית היהודית.

תשובות מוצעות

- תהליך הדה־קולוניזציה קיבל תאוצה בעקבות מלחמת העולם השנייה, וגרם להידרדרות במצבם של היהודים בארצות האסלאם: איבוד ההגנה והחסות של השלטון הקולוניאלי, פרעות של תושבי המקום ביהודים שנתפסו כחלק מן השלטון השנוא, שנאת זרים בשל התחזקות הזהות הלאומית בארצות אלה, והחשש של היהודים למצבם כאשר יזכו ארצות אלה בעצמאות – האם יוכלו להישאר בהן תחת שלטון מוסלמי עצמאי.
- הקמת מדינת ישראל:
- רוב היהודים בארצות אלה קיבלו בהתלהבות את הקמת המדינה דבר שהוביל להחרפה במתיחות בין מוסלמים ליהודים.
- במדינות רבות פרצו פרעות נגד היהודים. יהודים נרצחו ונפצעו, רכושם נבזז, חנויות ובתים שלהם הועלו באש, בתי כנסת נבזזו. בייחוד במדינות שנלחמו נגד ישראל.
- ממשלת ישראל נקטה מדיניות של "חיסול גלויות" והעלתה קהילות שלמות של יהודים מארצות אלה למדינת ישראל.
- בספרי הלימוד: היי סקול 2, עמ' 190–198; לילך 2, עמ' 160–168; מט"ח 2, עמ' 142–144; רכס 2, עמ' 187–199; שזר 2, עמ' 142–148.

התשובות מאוסף לא רשמי ולא אומתו מול מחווין משרד החינוך.

נושאי המצגת

- הדה-קולוניזציה, גורל היהודים בארצות האסלאם
- דה-קולוניזציה; גורל היהודים בארצות האסלאם
- מקור — היהודים בארצות האסלאם
- תהליך הדה-קולוניזציה וגורל היהודים בארצות האסלאם
- תהליך הדה-קולוניזציה וגורל היהודים בארצות האסלאם
- א. מהו תהליך הדה-קולוניזציה
- השפעת מלחמת העצמאות
- ההשפעה של הקמת מדינת ישראל

- הסבר תופעה או סיבות בעזרת החומר שלמדתם
- ביסוס הטענה בציטוט או התייחסות ישירה לקטע
- נימוק עמדה באמצעות מושגים מקצועיים

✗ כותבים את ההגדרה (הצג) מתוך הקטע במקום מהחומר שלמדתם - ההגדרה חייבת לבוא מהלימוד.

✗ מציינים את המושג בלי להציג אותו - ציון בלבד לא מספיק.

✗ שוכחים לקשר את ההסבר לקטע עצמו - חובה ציטוט או התייחסות ישירה לקטע.

✗ כותבים תשובה כללית בלי המושגים המקצועיים מהמחווון.

לצפייה

צפו בסרטון "סיום הנוכחות היהודית בארצות האסלאם - עת־מול" - גם בעמוד הנושא, בלשונית "סרטון".
<https://www.youtube.com/watch?v=d96hZXBoCsM>
הסרטון הוא קישור חיצוני (YouTube) ולא נבדק מול תוכן השאלון או מחוון משרד החינוך.

עברו שוב על נושאי המצגת, תרגלו במשחקים, ונסו את שאלת הבגרות בעמוד הנושא.
בהצלחה!